

NAALDBOSBEHEER

Eind 2010 heeft de NMV een brochure uitgegeven waarin gepleit wordt voor het behoud van mycologisch waardevolle naaldbossen. In de vorige aflevering van Coolia is daarop kritisch gereageerd door Rienk-Jan Bijlsma. In dit nummer wordt de discussie afgesloten, met een uitgebreide reactie op het artikel van Bijlsma door de samenstellers van de brochure en twee bijdragen van ecologen van natuurbeheerorganisaties, namelijk Natuurmonumenten en het Zeeuws Landschap. Er wordt op verschillende manieren tegen het beheer van naaldbossen aangekeken. Mogelijk (hopelijk) geven veel NMV leden af en toe terugkoppeling over het beheer naar de diverse terreinbeheerders, op basis van wat zij aan paddenstoelen in natuurgebieden vinden. Het kan geen kwaad om daarbij van die verschillende visies op de hoogte te zijn. Hopelijk kan deze in Coolia gevoerde discussie daarbij een hulp zijn.

Nico Dam
Eindredactie Coolia

IS LOOFBOS ONZE ENIGE ECHTE NATUUR?

REACTIE OP ARTIKEL VAN RIENK-JAN BIJLSMA

Peter-Jan Keizer¹ & Eef Arnolds²

¹Kruisweg 23, 3513 CS Utrecht, ²Holthe 21, 9411 TN Beilen

Keizer, P.-J. & Arnolds, E. 2011. Deciduous woods: our only real nature? Coolia 54(2): 99–102.

In de vorige Coolia heeft Rienk-Jan Bijlsma een opinie-artikel geschreven als reactie op de onlangs door de NMV uitgebrachte brochure “Naaldbossen in Nederland - Bedreigde levensgemeenschappen” (Bijlsma, 2010). Voor wie deze brochure nog niet kent, volgt hier een samenvatting van de inhoud. Daarna willen we reageren op voornoemd artikel.

In de brochure wordt geconstateerd dat:

- 1) er onder natuurbeheerorganisaties een sterke drang bestaat om naaldbossen om te vormen tot loofbossen;
- 2) hoewel naaldbossen uit aangeplante, uitheemse boomsoorten bestaan, hebben vele soorten paddenstoelen zich hier spontaan gevestigd. Daarmee behoren ze dus tot de inheemse mycoflora;
- 3) omvorming van naaldbossen veelal plaatsvindt zonder dat er sprake is van een belangenafweging of argumentatie, ja zelfs zonder enige kennis van de paddenstoelen ter plekke, zodat standplaatsen van bijzondere soorten zomaar worden vernietigd.

We willen in de brochure deze meer op ideologie dan op feiten gebaseerde aanpak van natuurbeheerders ter discussie stellen en een voor paddenstoelen gunstiger alternatief bepleiten. We pleiten daarom voor erkenning van mycologische belangen bij de beslissing om al dan niet tot omvorming over te gaan. Dat betekent dat in voorkomende gevallen de mycologische waarden onderzocht moeten worden om zo’n afweging te kunnen maken. Daarnaast kan men aan kenmerken van de bomen en aan eigenschappen van bodem en vegetatie al een voorspelling over de potentiële mycologische betekenis van een perceel doen. Een aantal belangrijke naaldbostypen passeert de revue en de meest kenmerkende soorten worden genoemd. Sommige

naaldbossen hebben al een lange ontwikkeling doorgemaakt en een zekere graad van natuurlijkheid en structuurrijkdom gekregen. Het is zonde om dat overboord te gooien en opnieuw met jonge sprietjes te beginnen, waarbij pas na verloop van vele tientallen jaren een inheems loofbos zou kunnen ontstaan dat beantwoordt aan de dromen van de omvormers.

Onze conclusie is duidelijk. De paddenstoelen van naaldbossen behoren tot de inheemse biodiversiteit. Zij verdienen daarom waardering en bescherming, evenals andere wilde organismen die in door mensen beïnvloede of gecreëerde milieutypen leven. Vooral op landschapsschaal levert een afwisseling van loof- en naaldbos meer variatie (biodiversiteit) dan alleen een van beide. Door verschillende oorzaken zijn mycologisch waardevolle naaldbossen in omvang en kwaliteit achteruitgegaan, waardoor veel soorten nu sterk bedreigd zijn. Daarom moeten paddenstoelen betrokken worden bij beslissingen over de toekomst van naaldbossen. Daarom ook proberen we natuurbeheerorganisaties, die de belangen van onze natuur moeten behartigen, van onze zorgen op de hoogte te brengen.

Bijlsma stelt dat in de brochure geen belangenafweging van natuurwaarden van naaldbossen wordt gegeven. Dat klopt, want dat is onze taak niet. Er wordt wel uiteengezet dat in naaldbossen grote aantallen soorten paddenstoelen leven (criterium biodiversiteit), dat elk type naaldbos eigen kenmerkende soorten kent (criterium karakteristieke soorten) en dat sommige typen naaldbossen veel zeldzame soorten bevatten (criterium aandeel bijzondere en/of bedreigde soorten), en andere nauwelijks. Het is onze opdracht als NMV om op te komen voor de belangen van die paddenstoelen, net zo goed als de Vereniging voor Vogelbescherming de belangen van vogels behartigt en de Vlinderstichting een gunstig beheer voor vlinders onder de aandacht brengt. Een afweging tussen al deze deelbelangen moet worden gemaakt op beleidsniveau en door de beheerder. In feite houden we in onze brochure toch al rekening met andere natuurbelangen door begrip te tonen voor het verwijderen en omvormen van naaldbossen in een aantal situaties en de nadruk te leggen op het behoud van de meest bijzondere en meest waardevolle opstanden.

Het valt op dat Bijlsma veel aandacht besteedt aan oud-bos-groeiplaatsen. In het verleden is een deel hiervan verloren gegaan door aanplant van naaldbomen. Vergeleken met de ooit soortenrijke graslanden die in productieland zijn omgevormd, hebben de oude loofbossen het er overigens goed van afgebracht. Wij zullen natuurlijk nooit bepleiten om bestaande oud-bos-groeiplaatsen te beplanten met naaldbomen. In het geval van een bestaand naaldbos op zo'n groeiplaats willen we echter ook niet zonder meer overgaan tot het "opruimen" ervan, maar eerst bezien wat de huidige mycologische en eventueel andere natuurwaarden zijn, alsmede realistische potenties onderzoeken, alvorens eventueel in te grijpen. Juist de dogmatiek is ons inziens gevaarlijk: het leidt tot blind zwaaien met motorzagen en het verlies van waarden zonder enige garantie dat daar wat beters voor terug komt.

En hoeveel kans op succesvolle ontwikkeling van oude loofbossen is er eigenlijk, nadat een naaldbos gekapt is? Bijlsma maakt hier geen punt van, maar je hebt al gauw twee eeuwen nodig voor de ontwikkeling van een kenmerkende vegetatiestructuur en bijbehorend bodemprofiel. Bosplanten staan bekend om hun uiterst moeizame en trage verbreiding. Bovendien bestaat de kans dat het droombos decennia lang blijft steken in een onaantrekkelijke fase van bramen en brandnetels als gevolg van het vrijkomen van grote hoeveelheden stikstof bij de strooiselafbraak op kapvlaktes. En wie garandeert dat de maatschappij over pakweg 50 jaar nog steeds het favoriete bosbeeld van Bijlsma koestert? Kortom, bezint eer ge begint en koester bestaande natuurlijke en landschappelijke waarden.

Een soortgelijk dogmatisme is aan de orde wanneer Bijlsma beweert dat de brochure 'een volkomen onverantwoorde richtlijn' geeft als er gesteld wordt dat sparrenopstanden op zware leem- en kleigronden altijd bescherming verdienen. Om hoeveel promille van het Nederlandse

Figuur 1. Zwarte bekerzwam (*Pseudoplectaniana nigrella*), een rijke vindplaats van deze uiterst zeldzame soort in misschien wel het mooiste Fijnsparbos van Drenthe, dat ondanks overleg met SBB deze winter zo sterk is uitgedund dat er na deze kaalslag weliswaar nog bomen staan, maar dat het bos weg is (en daarmee dus het vochtige microklimaat waarin bijzondere paddenstoelen als de Zwarte bekerzwam kunnen gedijen). (Foto: Rob Chrispijn)

bos hebben we het dan eigenlijk? Bij Wijlre is het laatste stukje sparrenbos op een krijthelling in Zuid-Limburg voor de bijl gegaan. Het was de enige vindplaats van de internationaal uiterst zeldzame Elfjeschampignonparasol (*Leucoagaricus ionidicolor*). Wat ervoor in de plaats is gekomen maakt voornamelijk weinig indruk. In Flevoland, gezegend met duizenden hectares loofbos, worden zelfs de allerlaatste sparrenpercelen, vermaard om hun soortenrijke en bijzondere mycoflora, acuut bedreigd.

In het blokje “Verscheidenheid” van het artikel suggereert Bijlsma dat begeleiders van exoten niet op de Rode Lijst thuishoren. De afgrenzing van exoten is lang niet zo eenduidig als daar gemakshalve wordt verondersteld. Het is duidelijk dat de fijnspar uit Midden-Europa is ingevoerd, maar dat geldt ook voor het meeste plantmateriaal van beuk en zomereik dat bij de aanleg van loofbossen is gebruikt. Dus hoezo inheems? Aan Douglasspar, Lariks en Fijnspar wordt bovendien het ominieuze toevoegsel ‘invasief’ toegevoegd, alsof onze inheemse loofbossen acuut door deze naaldbomen onder de voet gelopen worden. Het is juist dat genoemde soorten in het Nederlandse klimaat goed kunnen verjongen, maar dat gebeurt vooral in de naaldbossen zelf en de directe omgeving daarvan. Doordat de zaden relatief groot zijn en door de wind worden verspreid kunnen ze niet ver komen, zoals bijvoorbeeld wel het geval is bij de beruchte Amerikaanse vogelkers die door vogels wordt verspreid. In praktijk is de opslag van naaldbomen in loofbos dus hoogstens een lokaal probleem.

Als we de redenering van Bijlsma volgen, zou je een heel groot deel van onze inheemse flora en fauna moeten diskwalificeren, aangezien praktisch alle biotopen in Nederland sterk door de mens

bepaald zijn en ook door de mens in stand worden gehouden: (soortenrijke) graslanden, heide, de meeste bossen, akkeronkruidgemeenschappen, bermen, landgoederen, enzovoorts. Jammer voor de Gierzwaluw in de stad, de Harlekijnorchis in het gemaaid natuurreserveaat, de stekelzwam in de wegberm, ja ook de vlooiën op mijn kat, allemaal afhankelijk van de mens. Is de aandacht van natuurliefhebbers voor al deze organismen dan onterecht omdat ze niet vallen onder het begrip ‘oude-bosnatuur’? Een van de meest karakteristieke aspecten aan de Nederlandse “natuur” is de onophoudelijke wisselwerking tussen de mens en zijn omgeving. Dat levert geregeld destructie op, maar soms heel verrassende, soortenrijke en bijzondere resultaten. Dat het voor bloemrijke hooilanden zo werkt, weten we al vele tientallen jaren. Dat er voor paddenstoelen analoge gevallen bestaan, weten we veel korter. Voorbeelden zijn de door Bijlsma wat denigrerend benoemde “wegbermen en schelpenpaadjes”. Het gaat niet aan een zeldzame paddenstoel die toevallig in een bloempot opduikt te misbruiken om de verrijkende invloed die de mens uitoefent in zijn omgeving en de toepassing van kennis daarover te ridiculiseren. Net zo min als het pas geeft om de negatieve invloed van onze maatschappij op onze leefomgeving in de vorm van hoge stikstofdeposities stelselmatig te onderbelichten of te negeren.

Hier en daar gaat de brochure verder dan puur mycologische argumentatie. We willen vraagtekens plaatsen bij de drang om aldoor dingen te willen veranderen in de bossen. Plaatsen die enkele tientallen jaren ongestoord blijven, zijn in ons land een zeldzaamheid. Veel boswandelers worden ook niet blij als hun oude vertrouwde sparrenbos omgetoverd wordt tot een kaalslag, omwille van een misschien honderd jaar later gerealiseerde wensdroom, die voldoet aan de criteria natuurlijkheid en kenmerkendheid. Laten we onze zegeningen van nu koesteren!

Literatuur

Bijlsma, R.-J. 2011. Naaldbossen en paddenstoelen: op zoek naar ecologische criteria voor waardering. *Coolia* 54(1): 9–15.

Figuur 2. Schelpenpad door sparrenbos, Diever. (Foto: Eef Arnolds).

